POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE

PREDAVANJA

44

VLASTA BRAJKOVIĆ

PRILIKE U HRVATSKOJ I UGARSKOJ PRIJE BITKE NA MOHAČKOM POLJU 1526. GOD. I NJENE POSLJEDICE

Zagreb, 30. ožujka 1976.

PRILIKE U HRVATSKOJ I UGARSKOJ PRIJE BITKE NA MOHAČKOM POLJU 1526. GOD. I NJENE POSLJEDICE.

Koliko je zvijezda na nebu i pijeska u moru toliko vojske ima naš veliki car. Tako su se hvalili u Carigradu poslanicima evropskih vladara koji bi se vraćali zaslijepljeni od sjaja i zastrašeni od snage sultanovog carstva. Turska država se zaista krajem 15. i početkom 16. st. razvila u svjetsku velesilu. Njena je kopnena vojska bila nadmoćna svakom neprijatelju a flota dorasla protivničkim flotama. Početkom 16. st. na prijestolju su se našla dva moćna sultana puna osvajačkog duha. Sâlim I / 1512-1520 g. / proširio je granice do Bitlisa i Mosula na istoku a nakon pobjede nad Mamelucima i na Siriju i Egipat. Zarekao se da će podignuti 3 veličanstvena hrama Muhamedu: U Jeruzalemu, Rimu i Budimu, što ~~jx~~ za svoje kratkotrajne vladavine nije mogao ostvariti. Za njegova sina Sulejmana II / 1520-1566 g. / turska je država dosegla vrhunac svoje moći. Vrstan i ratoboran vojskovođa, poslije mnogih vojnih pohoda od kojih je u 13 sudjelovao i sam zauzeo je Azerbejđan i Mezopotamiju, Hedžas i Jemen u Arabiji, i Tripolis i Alžir u Sjevernoj Africi. Na evropskom tlu njegova su osvajanja bila usmjerena prema srednjoj ~~x~~ Evropi gdje je uspio proširiti vlast na veći dio Ugarske, a Erdelj pretvoriti u vazalnu kneževinu.

U našim krajevima, nakon što su Turci od 1513-1524. g. trajno zavladali cijelim područjem od Cetine do Zrmanje, osim utvrdama Klis i Obrovac, njihov prodor u istočni dio naše zemlje bio je etapa nanjihovom putu u srednju Evropu. Odmah po dolasku na prijestolje Sulejman II je 1521. g. osvojio Beograd, taj ključ Panonske nizine. Nakon pada Beograda i Šapca Turci su zauzeli dio Srijema, a na putu za Mohač 1526. g. pokorili dio istočne Slavonije s Osijekom.

Prilike u Ugarskoj krajem 15. i početkom 16. st. bile su izvanredno povoljne za turske osvajačke planove. Poreznim reformama slabog kralja Vladislava II Jagelovića / 1490-1516. g. / nestalo je sredstava za plaćanje stajaće vojske a vojne obaveze plemića bile su smanjene. Vladislav je ustupio svoja unosna kraljevska prava velikašima, pa se materijalna podloga kraljevine znatno smanjila. Ovako oslabljena kraljevska vlast dovela je seljaštvo u težak položaj, pa je poziv pape Lava X

na križarsku vojnu protiv Turaka u Ugarskoj imao posve suprotan učinak. Vojska sakupljena uglavnom od seljaka, umjesto na Turke, krenula 1514. g. pod vodstvom Jurja Dože na velikaše i plemiće paleći i plijeneći njihova imanja. Dožina buna znatno je oslabila obrambenu sposobnost Ugarske. Bunu je ugušio moćan erdeljski vojvoda Ivan Zapolja, porijeklom iz Zapolja u požeškoj županiji. Nakon njegove pobjede nad seljacima njegov veliki ugled još je više porasao. 1516. g. umro je Vladislav II i ostavio svome maloljetnom sinu Ludoviku II hrpu dugova i loše odgajatelje svog nećaka markgrofa Jurja Brandenburškog i Ivana Bornemisu. Nadzor nad njima imao je primas kardinal Toma Bakkač. Svi su oni kraljevim dobrima punili svoje blagajne pa se događalo da njegovo veličanstvo kadkad nije imalo pristojnog odijela i hrane koju se posuđivalo sa susjednih imanja. Juraj Brandenburški i sam lakomislen odgajao je mladog kralja u junačkim igrama i zabavama za koje se uvijek moralo naći sredstava. Kraljevstvom je vladalo Državno vijeće nekolicine pohlepnih velikaša, a prilike se nisu promijenile ni 1522. g. kada je kralj proglašen punoljetnim. " Jao zemlji kojoj dijete kraljuje, " piše iz Budima kardinal Campeggo papi i kaže za Ludovika koji je tada imao 17. god: " On je tako dobar čovijek da ni za šta ne vrijedi. " 1522. g. poziva Ludovik u Prag, gdje je neko vrijeme boravio, peharnika Franju Baćanja i dodaje: " Želim da se naužijemo veselih dana. " Nestašnost i rasipnost spotaknuta je Ludoviku i u Češkoj i u Ugarskoj, gdje je narodna stranka na čelu s Ivanom Zapoljom optuživala dvorsku stranku za sve nedaće, namjeravala kralju postaviti gubernatora i uvesti veliku štednju. U tome nije uspjela a te razmirice u Ugarskoj doprinesle su i njenoj nemoći da organizira obranu od Turaka.

Hrvatska, koja je od pada Bosne 1463. g. bila izložena stalnim turskim provalama i pljačkaškim pohodima, nije se od takvog dvora kakav je tada bio ugarski mogla nadati nikakvoj pomoći. Primirja koja su ugarsko hrvatski vladari povremeno sklapali s Turcima, većinom se nisu ni osjetila u Hrvatskoj, jer su turski zapovjednici iz Bosne na svoju ruku provaljivali preko hrvatskih granica. Koliko je Hrvatska bila ugrožena vidi se iz govora modruškog biskupa Šimuna Kozičića na Lateranskom saboru 1513. g. : " do koga nije dopro glas o našem žalosnom porazu u Iliriku prije 20 g. / mislio je na Krbavsku bitku

1493. g./ tko je, tko ne bi oplakao prekrasne i prebogate gradove od Turaka opustošene." A splitski je biskup Bernardo Zane živo ocrtao stradanja u Hrvatskoj: " dječicu otimaju iz ruku roditelja, djevojke grabe iz majčinog zagrljaja, mladiće mjesto volova pod jaram hvataju i odvode." Prostrani posjedi nekoliko grana obitelji Frankopana ležali su na glavnim putovima kojima su Turci provaljivali u Hrvatsku, pa su se Frankopani već u 15. st. vidjevši da od Ugarske nemaju pomoći, počeli za pomoć obraćati vladarima iz obitelji Habsburg, vlasnicima susjednih slovenskih zemalja. Habsburgovci, koji su se krajem 15. i početkom 16. st. izdigli u red prvih vladarskih kuća Evrope težili su učvršćivanju svoje vlasti u srednjem Podunavlju. Da potvrde niz ugovora o nasljedstvu / 1463, 1491, 1506, 1515 g / kojima im je bilo zajamčeno ugarsko-hrvatsko prijestolje ako bi izumrla češko-ugarska loza Jagelovića, vjenčao se nadvojvoda Ferdinand Anom sestrom kralja Ludovika, a Ludovik Marijom sestrom Ferdinandovom. " Dok drugi ratove vode ti sretna Austrijo ženi se! " Sve veća opasnost od Turaka prisililа je hrvatske velikaše da se obrate nadvojvodi Ferdinandu koji je pokazivao više interesa za obranu Hrvatske nego Ludovik II. Hrvatski ban Petar Berislavić tražio je pomoć i kod pape Lava X kome je poslao skradinskog biskupa Tomu Nigera s pismom u kojem piše: " svijetli je kralj mlad, velmože se više brinu za se nego za opće dobro, a staleži su nesložni. U daljnjim recima moli pomoć za Hrvatsku koja je u ovo opasno vrijeme ostavljena bez ičije pomoći. Papa je banu Berislaviću poslao novčanu pomoć i hranu a kod evropskih vladara nastojao ishoditi pomoć ističući kako će se ako padnu utvrde Jajce, Knin, Skradin i Klis otvoriti Turcima prolaz s jedne strane kroz Hrvatsku u Njemačku, a s druge preko Jadrana u sjevernu Italiju. Ban Berislavić proslavio se još 1513. g. sjajnom pobjedom nad Turcima kod Dubice, ali ni njegova smrt 1520. g. u borbi s Turcima u Vražjoj gori kod Bihaća nije bila dovoljna opomena evropskim vladarima da uvide kolika opasnost prijeti srednjoj Evropi. Njihova se pomoć svela samo na neizvršena obećanja. Iza smrti bana Berislavića novi ban Ivan Torkvat Karlović usprkos hrabrosti izgubio je Knin i Skradin 1522. g, Ostrovicu 1523. g. samo je Klis na tom području zahvaljujući junačkoj obrani senjskog kapetana Petra Kružića odolijevao turskim navalama. Gubitak Knina i Skradina potresao je Hrvatsku.

Knez Bernardin Frankopan iako već starac otišao je 1522. g. u Nürnberg i tamo na Njemačkom državnom saboru održao čuveni govor na latinskom jeziku. Početak tog govora u slobodnom prijevodu glasi: " Ja dođoh pred vas svijetli knezovi i slavna gospodo da vam živom riječi navijestim kolika opasnost prijeti od Turaka najprije Hrvatskoj, a zatim preko nje i vašim zemljama i da vas osobito na to podsjetim da je Hrvatska štit i vrata kršćanstva. Zato vas molim u ime Hrvatske i sveg kršćanstva da već jednom pružite pomoć toj zemlji koja kao nijedna druga odbija turske navale itd. 1524. g. Turci opet u jesen svom silom provaljuju u Hrvatsku. Nadvojvoda Ferdinand poslao je te godine ponovno pomoć u četama i novcu knezovima: Ivanu Karloviću, Krsti, vuku, Jurju i Matiji Frankopanima, Stjepanu Blagajskom " da bi mogli ove zime izdržati i Turcima bolje odoljevati. Najviše je pomagao kneza Nikolu Zrinskog koji je zato Ferdinandu ustupio na 2 godine svoja dva grada na Uni / Novigrad i Dobru Njivu/, da nadvojvoda u njih postavi svoju posadu. 1525. g. Turci su opkolili i žestoko napali grad Jajce i samo je izuzetna hrabrost i ratnička vještina Krste Frankopana spasila tu strateški tako važnu utvrdu. Već mnogo ranije pronio se o tom junaku glas pun romantičnih zgoda. Knez Krsto Frankopan kao zakleti neprijatelj Mletaka vodio je protiv njih neke odrede cara Maksimilijana i dospio do svjetskog glasa. U borbama s Mlečanima bio je zarobljen i strpan u duždevu tamnicu od god. 1513-1518. kamo ga je slijedila vjerna žena Apolonija. Za tog odličnog sužnja otimao se i francuski kralj, pa su Krsto i Apolonija prebačeni u francuski Milano gdje je Apolonija umrla, a Krsto je uspio pobjeći natrag na habsburški dvor. Nakon 20 godina izbivanja iz domovine sada se Krsti Frankopanu pružila prilika da se i u njoj proslavi. Vijest o strašnim uvjetima pod kojima se Jajce brani zatekla ga je u Budimu i on je odlučio da krene gradu u pomoć. Ludovik mu je obećao vojsku i topove no niti kralj je održao obećanje, niti su ugarski plemići zavidni Krstinoj slavi krenuli s njim. Krsto Frankopan je ipak s malom četom krenuo u Hrvatsku gdje mu se vojska povećala banskim četama na svega 6ooo vojnika nasuprot 2o.ooo Turaka pod gradom Jajcem. U neprestanim bitkama i vještom manevriranju Krsto Frankopan je uspio probiti Turski obruč i slavodobitno ući u opsjednuti grad kojem je donio hrane i bojne opreme za duže vrijeme. U izvorima se navodi da je Krsto Frankopan u cijelom pothvatu izgubio samo 30 vojnika dok je s turske

strane bilo velikih gubitaka. Kako se hrvatski staleži nisu više mogli nadati pomoći od kralja Ludovika sazvali su bez njegovog pristanka sabor u Križevcima 25. siječnja 1526. g. Na tom saboru predložili su neki velikaši na čelu s Krstom Frankopanom da se Hrvatska priključi zemljama nadv vojvode Ferdinanda: " budući da nas njegovo veličanstvo neće zaštićivati, to smo slobodni tražiti drugog gospodina koji će nas braniti". Iza zasjedanja sabor je poslao svoje poslanike Ferdinandu a s njima je krenuo i Krsto Frankopan. Nadvojvoda nije mogao prihvatiti taj prijedlog iz obzira prema sestri i šurjaku / kralju Ludoviku i kraljici Mariji /, ali je obećao da će godinu dana držati određen broj vojnika na hrvatskoj granici, a za vrhovnog kapetana te vojske odredio je Nikolu Jurišića koji je već nekoliko godina bio u njegovoj službi. Navodim te dogovore s nadvojvodom Ferdinandom, jer su oni jezgro buduće Vojne Krajine u Hrvatskoj.

U proljeće te iste godine 1526. odlučio je Sulejman da s velikom vojskom krene na Ugarsku. Sigurne vijesti o tome u Ugarskoj nisu ozbiljno shvatili a prilike u Evropi bile su takve da se nije moglo ni pomišljati na neki ozbiljan rat s Turcima. Ni Njemačka razdrta vjerskim ratovima, ni Poljska koja je nedavno sklopila primirje s Turskom nisu mogle pomoći, a francuski kralj je bio zaračen s Njemačkom. Tek kada se sultanova vojska približila Beogradu, Ludovik je odredio da se po cijelom kraljevstvu nosi krvavi mač kao znak najveće opasnosti. Počeo je tražiti vojskovođu za vojsku koja se tek sakupljala. Neki su pomošljali na Ivana Zapolju, ali se sumljalo da on potajno šuruje s Turcima. Kralj je želio da vrhovno zapovjedništvo preuzme Krsto Frankopan, a on je iz Njemačke oklijevao odgovorom, jer je kao iskusan ratnik znao da se u Ugarskoj ne može sakupiti takva vojska koja bi se mogla ogledati s izvrsno uređenom vojskom Sulejmanovom. U zadnji čas prihvatio se zapovjedništva kaločki biskup Pavao Tomori. On je tražio samo četiri tisuće pješaka i deset tisuća konjanika da bi zakrčio Turcima prielaz preko Save. Ali nije ništa dobio a sa svojih tisuću konjanika i petstotina pješaka nije na to mogao ni pomisliti. " Neprijatelj je već na granici", piše tada Nuncij Burgio Papi, a mi nemamo ni jednog topa, kralj ne govori o opasnosti niti je pravo poznaje, spava do podneva a onda tek ide u vijeće. " Potkraj lipnja 1526. g. Ibrahim paša stigao je do Beograda, tu mu se pridružio beogradski sandžak Bali-beg, a prvih dana srpnja, bez ikakve zapreke, prešli su u Srijem i tu dočekali bosandske i hercegovačke čete. Početkom srpnja došao je i sam Sulejman k svojoj vojsci i proglasio da se neće zaustaviti do Budima. Slabo, ili nikako opremljeni gradovi Srijema nisu mogli pružiti nikakav oppor. 15-tog Srpnja Turci su zauzeli grad Petrovaradin i počeli opsjedati Petrovaradinsku tvrđavu koju je 12 dana branio Juraj Alapić ali ju je ipak morao predati. Na glas o padu Petrovaradina krenuo je Ludovik sa svojom kraljevskom četom od tri tisuće vojnika iz Budima prema jugu gdje se je u Tolni počela sakupljati ugarska plemićka vojska i plačenici iz Poljske, Češke i Njemačke koje je naimila kraljica Marija. Stigavši u Tolnu kralj je saznao da je Sultan zauzeo Ilok i da kreće prema Osijeku. Još 24 srpnja kralj je pozvao Hrvatskog bana Tomu Bačanija da povede svoje čete prema Valpovu, gdje bi trebao prijeći preko Drave u Ugarsku. Početkom kolovoza krenuo je Ludovik na Mohačko polje kamo je uzmaknuo i nadbiskup Tomori, pošto nije mogao braniti Srijem. U to se vrijeme Krsto Frankopan vratio iz Njemačke u Hrvatsku i na kraljev poziv da hitno dođe počeo sakupljati čete. Poručio je: " Ja ću sakupiti čete za malo dana i tad ću do kralja pohitati, kralj neka se nipošto ne upusti u boj prije mog dolaska, a kad dođem vidjeti ću da li smo dosta jaki da se ogledamo s Turcima.

Ako ne bude nade da s dobrim uspjehom bitku zametnemo povući ćemo se natrag bez ikakve štete svoje te ćemo čekati dok nam vojska poraste. 14. kolovoza Turci su bez ikakvog napora zauzeli Osijek i već slijedečeg dana počeli su graditi veliki most preko Drave od građe koju su gotovu sa sobom donijeli. Tu je cijela turska vojska od preko sto tisuća vojnika i tri stotine topova prešla na ugarsku obalu ali zbog stalnih kiša od kojih su nabujali potoci i močvare polako se kretala prema Ludovikovom taboru na Mohačkom polju. Odavde je kralj ponovno 25 kolovoza pisao hrvatskom banu Baćanju i zagrebačkom biskupu Šimunu Erdödiju zaklinjući ih da se požure: " Pohitite k nama što brže neprijatelj pred našim očima pali kraljevstvo na mnogim mjestima. Čekamo samo na vas, čim vi stignete odmah ćemo se uz božju pomoć s njime ogledati. Žurite se što brže, brzo, brzo, brzo" Glasnik je bana i zagrebačkog biskupa sreo u najbližoj blizini kraljevog tabora i oni su već slijedeći dan stigli s tri tisuće konjanika i odprilike isto toliko pješaka na Mohačko polje. Uz bana i biskupa vodili su tu vojsku: Ivan Tahi, Ivan Banić, Petar Erdödy rođak biskupa, Mihovil Zrinski i Matija Frankopan Slunjski, Senjski biskup Franjo Jožefić i njegov rođak Juraj Kobasić te senjski kapetan Grgur Orlovčić. S dolaskom hrvatskih i slavonskih četa jedva je Ludovikova vojska narasla na dvadeset i šest do dvadeset osam tisuća vojnika i osamdeset topova. U kraljevskom vijeću savjetovao je kancelar Stjepan Brodarić da se još pričeka na Krstu Frankopana i na vojvodu Ivana Zapolju, a dotle neka se uzmiče pred neprijateljem za kojeg se znalo da je silno nadmoćan. Kancelar Brodarić je govorio kralju: " malo nas ima čekajmo dok dođu Hrvati, ljudi ratoborni / citiram Tomašića: expectamus coruatos viros bellicosos/, Kralj se priklonio savjetu kancelara Brodarića, ali je u vijeću prevladalo mišljenje: " Ugri su uvijek u ovom kraljevstvu slavu imali i nitko drugi. Sramota bi bila za te / kralja i za nas da se reče da se nismo umjeli sami pobiti s Turcima. Da počekaš kneza Frankopana i njegove Hrvate, tada bi samo njega zapala slava pobjede u koju se mi uzdamo. Vijeće je dakle odlučilo da se zametne bitka na otvorenom polju tvrdeći da će hrabrost a ne broj vojnika odlučiti njezin ishod. Nije se dočekalo Krstu Frankopana koji vremenski nije mogao stići, ni Ivana Zapolju koji namjerno nije došao. Sulejman se 26-tog kolovoza sa svojom vojskom toliko približio Mohaču da je započelo čarkanje. 29 kolovoza, odmah iza sunčeva izlaska počele su se obje vojske raspoređivati, a bitka je započela u tri sata poslije podne. Kada su se ukazale prve turske čete oborili su se na njih prvi odredi pod Tomorijevim zapovjedništvom a zatim su lake turske čete navalile s boka pa se ugarska vojska morala razdijeliti. Ipak je i drugi ugarski odjel uspio provaliti i sukobiti se s anadoliskim četama, a neki su se probili sve do janjičara. Sam Sultan lebdio je čas u opasnosti, ali tada su turski topovi počeli rigati vatru, janjičari su navalili svojim ubojitim oružjem, a Bali-beg svojom konjicom zašao Ugarskim četama iza leđa. Bitka je za ugarsku vojsku bila izgubljena a trajala je svega sat i pol. Najhrabriji ugarski i hrvatski vojnici su poginuli, ili su bili zarobljeni, a među preostalima nastao je potpuni nered. Svatko, ko je samo mogao, počeo je bježati, ali su se mnogi od tih utopili u nabujalim potocima i močvarama. Kralj Ludovik koji se isprva hrabro borio, dao se isto u bijeg i utopio se u malenom potoku Čeleju pod teretom svog oklopa i ranjenog konja. Ali broj onih koji su se spasili bio je neznatan prema broju poginulih. Oko dvadeset tisuća plemića i vojnika pokrilo je bojno polje, a poginulo je i oko petstotina

velikaša među kojima: nadbiskup Tomori, Matija Frankopan, senjski kapetan Grgur Orlovčić, Juraj Zapolja brat Ivanov i mnogi drugi. Sultan je pred svojim šatorom dao izložiti 2oo glava najodličnijih velikaša među kojima je bilo sedam biskupskih. Sulejman je nakon pobjede slavodobitno krenuo na Budim i makar su mu bili predani ključevi grada nije ga poštedio. Osim kraljevskog dvora gdje je sam stanovao dao je poharati i popaliti sav grad a sve dragocjenosti prenijeti u Carigrad. No nije se dugo zadržao u Ugarskoj zbog pobuna koje su izbile u Maloj Aziji. Početkom listopada 1526. g. Sulejman se počeo vraćati preko Beograda u Carigrad a putem je u Petrovaradinu i Iloku ostavio svoju posadu.

U Hrvatskoj se strahovalo da će Sultan na povratku iz Ugarske poharati Slavoniju i Hrvatsku i doći pod grad Jajce. Krsto Frankopan sakupio je u Hrvatskoj nešto vojske i na putu za Mohač stigao je 1. listopada u Zagreb gdje je od prvih bjegunaca saznao za katastrofu na Mohačkom polju. 3. listopada razaslao je Krsto Frankopan proglas zaplašenim žiteljima Slavonije u kojem ih je umirivao i hrabrio. Kad se saznalo da je kralj smrtno stradao najjača ličnost u Hrvatskoj i Slavoniji, u koju se tada ubrajala i sjeverozapadna Hrvatska sa Zagrebom, bio je Krsto Frankopan. On je 23. listopada sazvao sabor slavonskog plemstva koji ga je jednoglasno izabrao za " skrbnika i zaštitnika kraljevine Slavonije / tutor protectorque regni Sclavonie /. Gospodar situacije u Ugarskoj nakon smrti kralja Ludovika bio je vojvoda Ivan Zapolja najbogatiji velikaš u zemlji obljubljen naročito među nižim plemstvom. Kako Ludovik II nije imao zakonitog nasljednika kandidati za ispražnjeno prijestolje bili su Ferdinand Habsburški na temelju ranijih nasljednih ugovora s Jagelovićima i Ivan Zapolja koji se pozivao na sabor na Rakoškom polju na kojem je još god. 1505. ugarsko plemstvo zaključilo da na prijestolje ne može doći tuđinac. Ivan Zapolja krenuo je sa svojom vojskom iz Erdelja i zauzeo Budim, Ostrogon , Višegrad gdje se čuvala kruna sv. Stjepana i Stolni Biograd. Tu se je 10. studenog sastao izborni sabor koji je jednoglasno izabrao Ivana Zapolju za kralja. Već drugi dan okrunjen je krunom sv. Stjepana uz oduševljenje osobito nižeg plemstva, a krunisanju su prisustvovali i predstavnici skoro svih ugarskih županija. Ali i Ferdinand se je pripremio da ostvari svoje nasljedno pravo. Pomagala ga je u tome sestra Marija udovica kralja Ludovika II. Palatin Stjepan Bathori sazvao je 16. prosinca sabor u Požunu, na koji je došlo tek nekoliko velikaša i zastupnika ugarskih županija. Oni su Ferdinanda izabrali za kralja, a krunisanje Ivana Zapolje proglasili nezakonitim. Pristalice Zapolje proglešeni su veleizdajnicima kojima će se zaplijeniti imetak ako ga se ne odreknu. Ugarska je tako krajem 1526. g. imala dva kralja: Ivana i Ferdinanda.

Hrvatska i Slavonija podijelile su se također u dva tabora. Plemstvo južno od Kupe već dugo izloženo turskim provalama i zato povezano s habsburškim dvorom ostalo je privrženo Ferdinandu dok je plemstvo Slavonije pristalo uz kralja Ivana Zapolju. U tome je odlučnu ulogu imalo držanje Krste Frankopana koji je prešao na stranu Zapolje, a ovaj ga je imenovao hrvatsko-slavonskim banom i vrhovnim kapetanom zapadne Ugarske.

Ferdinand je odmah na glas da se kralj Ludovik utopio uputio javnu molbu hrvatskim i slavonskim velikašima da ga izaberu za kralja i odredio za svoje izaslanike kapetane Nikolu Jurišića i

Ivana Pichlera za Hrvatsku, a svoje savjetnike Žigmunda Dietrichsteina i Ivana Auspergera za Slavoniju. Zastupnici Ferdinandovi u Slavoniju nisu ni stigli, ali su u Hrvatskoj pregovori oko uvjeta izbora odmah počeli. Ti pregovori trajali su puna tri mjeseca, a glavni uvjeti postavljeni Ferdinandu bili su obrana Hrvatskih granica. 31. prosinca 1526. g. sastao se sabor hrvatskog plemstva u frankopanskom gradu Cetinu nedaleko Slunja u franjevačkom samostanu. Krsto Frankopan pokušao je spriječiti sastajanje tog sabora, ali mu to nije uspjelo. Na saboru su bili prisutni: Andrija uskanić biskup kninski, knez krbavski Ivan Karlović, knez Nikola Zrinski / otac sigetskog /, knezovi Juraj i Vuk Frankopani Slunjski i Cetinski, knez Stjepan Blagajski i sedamdeset nižih plemića. Izaslanici Ferdinanda bili su: kapetani Nikola Jurišić i Ivan Pichler, Ivan Kazianer i bečki prepošt Pavao Oberstein. Rasprave na saboru trajale su do drugog dana, tako da je sabor 1. siječnja 1527. g. " u ime svega naroda, plemenitih županija, gradova i kotara kraljevine Hrvatske izabrao Ferdinanda Habsburškog za hrvatskog kralja. Ferdinand se preko svojih zastupnika pismeno obvezao da će o svom trošku uzdržavati u Hrvatskoj 1ooo konjanika i 2oo pješaka, od kojih će 8oo konjanika biti razdijeljeno među prisutne knezove i plemiće da s njima brane svooje gradove na granici prema Turcima. Osim toga Ferdinand se obvezao da će držati veću vojsku u Kranjskoj za obranu Hrvatske i da će potvrditi i održati sve povlastice, prava, sloboštine i zakone kraljevine Hrvatske podijeljene od ranijih vladara. Zatim su svi prisutni položili zakletvu vjernosti na ruke bečkog prepošta Pavla Obersteina i iz dvorane prešli u samostansku crkvu sv. Marije gdje je održan TE DEUM uz zvonjavu zvona i gruvanje mužara. Spomenica o tom izboru sa sedam pečata / među njima i pečatom kraljevine Hrvatske/ bila je predana Ferdinandovim poslanicima.

U Slavoniji je razvoj događaja bio posve drugačiji. Pristupom kneza Krste Frankopana i zagrebačkog biskupa Šimuna Erdödija stranci Zapolje bilo je odlučeno držanje Slavonije . 6. siječnja 1527. g. sazvao je Krsto Frankopan u Dubravu kod Cazme sabor velikaša i plemića kraljevine Slavonije. Uz njega bili su na saboru prisutni biskup Šimun Erdödy i njegov brat Petar, križevački župnik Mirko Bradač i drugi plemići i zastupnici gradova. Poslanici kralja Ivana bili su Ivan Banić, gospodar Virovitice i velikih posjeda u Slavoniji, i plemić Mihovil Kešeri. Sabor u Dubravi izabrao je i proglasio Ivana Zapolju za kralja. Podvojenost hrvatskog i slavonskog plemstva u pitanju cladara imala je teške posljedice, pretvorila se u 14-godišnji građanski rat kojeg su vješto koristili Turci. Za vrijeme tog građanskog rata pale su pod Turke: Jajačka banovina do Save i Une krajem 1527. i početkom 1528.g., Krbava 1527. g. i Lika 1528. g. Ferdinand je bio zaokupljen borbom s Ivanom Zapoljom pa pomoć koju je obećao na Cetinskom saboru Hrvatskoj nije pružio.

Obzirom da je kralja Ivana izabrao veći dio Mađara i Hrvata, a priznale su ga i Francuska, Poljska i Venecija njegov je položaj isprva bio daleko povoljniji. Zato se Ferdinand odlučio da silom ostvari svoje pravo na krunu pa je s jakom vojskom u kolovozu 1527. g. upao u Ugarsku, zauzeo Budim i Stolni Biograd i kod Tokaja porazio kralja Ivana Zapolju. Istog dana 27. rujna kada je Zapolja bio pobijeđen kod Tokaja poginuo je i knez Krsto Frankopan kod opsade Varaždina kojeg su držale pristalice Ferdinanda. Obilazeći grad on se previše

približio zidinama pa ga je jedno topovsko tane smrtno ranilo. Nakon poraza Zapolje i smrti Krste Frankopana znatno je oslabila Zapoljina narodna stranka u Hrvatskoj i Ugarskoj, tako da se je Ferdinand mogao 3. studenog 1527. g. okruniti za ugarsko-hrvatskog kralja. No građanski rat u Slavoniji bjesnio je i dalje, gdje je Zapoljinu stranku vodio novoimenovani ban biskup zagrebački Šimun Erdödy.

Pomoć koju je kralj Ferdinand mogao pružati Hrvatskoj i dalje nije bila dovoljna. Obrana granica nešto je ojačala osnivanjem kapetanije u Bihaću, koja je uz stariju kapetaniju u Senju zadržavala daljnje prodiranje Turaka na tim područjima. Hrvatska je tijekom 16. st. postala pravo vojno logorište pa u to vrijeme počinje i osnivanje Vojne Krajine.

Značenje bitke na Mohačkom polju i Cetinskog sabora kao njezine izravne posljedice za Hrvatsku se tek vremenom pokazalo. Time što je hrvatsko plemstvo na Cetinu pristupilo zasebnom izbornom činu od Ugarske pokazalo je ono svoj stav koji će zadržati i u buduće da se je Hrvatska od svoje volje podložila samo ugarsko-hrvatskom kralju, ali ne i ugarskom kraljevstvu. Hrvatska se 1527. g. cetinskim izborom za stoljeća usko povezala sa slovenskim i drugim habsburškim zemljama i tako ostala povezana i s povijesnim i s kulturnim zbivanjima u srednjoj Evropi.

L I T E R A T U R A:

1. Historija naroda Jugoslavije I i II, Školska knjiga, Zagreb, 1953.
2. Klaić Vjekoslav, Povijest Hrvata, Sv.II/1-3, Hartman, Zagreb, 19oo.
3. Fraknói Vilmos: Magyar Nemzet Tör tenéte, sv. 4, Budapest, 1896.
4. Acsády Ignacz: Magyar Nemzet Törtenéte, sv. 5, Budapest, 1897.
5. Smičiklas Tade: Povijest Hrvatska, knj. 1-12, Matica Hrvatska, Zgb,1882.
6. Mesić M. Hrvati na izmaku XV. i na početku XVI. vijeka, Književnik I i II, 1864 i 1865.
7. Mesić M.: Banovanje Petra Berislavića za kralja Ljudevita II, Rad JAZU 3, 1868.
8. Mesić M.: Hrvati nakon bana Berislavića do mohačke bitke, Rad JAZU 18 i 22, 1872 i 1873.
9. Šišić F.: Izbor Ferdinanda I hrvatskim kraljem, Starohrvatska prosvjeta, N.S. I, 1-2, 1927.
1o. Bankuti I.: Acta Universitati Universitatis Szegediensis, Sectio Historica 1957. II, Szeged 1957.

I z v o r i:

1. Brodarić Stjepan: CLADIS MOHACSIANAE SUB LUDOVICO II DESCRIPTIO, vlasništvo Metropolitanske biblioteke u Zagrebu
2. Kukuljević I.: Jura regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae 1, /isprave od 852-1790 / izvadak B. Šuleka, Naše pravice, 1868.
3. Sanudo Marin ml.: I diari di M.S., Arkiv za jugoslavensku povijesnicu, VIII i XII.
4. Tomašić I. : Cronicon breve regni Croatiae, izd. Kukuljević u Arkivu za jugoslavensku povijesnicu, knj. IX, str. 3-35.
5. Lopašić R.: Spomenici hrvatske krajine, knj. I i II, MSHSM XV, XVI i XX, Zagreb, 1884-89.
6. Glavić Šimun: Ljetopis izd. Kukuljević u Arkivu za jugoslavensku povijesnicu IV, 1857.
7. Vramec Antun: Kronika vezda znovich zpravliena kratka szlovenskim iezikom, izd. Vj. Klaić u MSHSM 31, SS V, 1908.
8. Parapat J.: Turki boji v XV i XVI st., Ljetopis Matice slovenske, 1871.